

nálnak belőle. Ezek a magyarság történelmi hősei és vértanúi, ezek a magyar szabadságharcok hősei és vértanúi, ezek az örök Aulich Lajosok, akik minden idők magyarjának, de főként a magyar ifjúságnak saját életük példájával hirdetik, hogy a lelkesedést megfontoltsággal, az erőt bölcs mérséklettel, a nemzet jövőjébe vetett rendíthetetlen hitet a mult tiszteletben tartásával és alapulvételével kell összehangolnia annak, aki az örök magyarság történelmi útjának hasznos munkásává akar lenni...

Koppány István

DÉLIBÁB, ESŐ, SZIVÁRVÁNY

Vannak dolgok, amelyek olyanok, mintha nem volnának. Mi a délibáb? Csalóka kép. Olyan, mintha volna, pedig ha odamennél és kezdeddel meg akarnád fogni, nem találnál a képből semmit. Miből lesz az eső? Ködből, párából. Mi a szivárvány? Csodálatos tündérajáték. A Tetemtőnek is kedve telik benne. Eredj, próbáld utolérni. Nem fogod elérni soha!

Délibáb

Mi a délibáb? Légtörő tünemény. A levegő tükröződésének egyik fajtája. A nyári nap játéka, Távolságuk miatt nem látható tárgyak láthatóvá válnak. Lebegnek. Megkettőződnek. Alakjukat megváltoztatják. Fejük tetejére állnak.

Mi kell ahhoz, hogy délibáb keletkezzék? Forró nap és szélcsend. Derült nap és előtte derült éjszaka. S az kell, hogy a föld felszíne száraz legyen. Ilyen szélcsendes, rekkenő meleg napokon álmodik a puszta. S az álma: délibáb. Miként keletkezik a délibáb? A síkságon a forró napon áttüzesedik a föld felülete. A levegő rétege a földdel érintkezik. A föld melegétől átmelegszik a levegő is. A föld színén levő néhány deciméter széles levegőréteg felmelegszik. Van úgy, hogy 15 Celsius fokkal melegebb, mint a felette levő réteg. A melegebb réteg ritkább, a felsőbb réteg sűrűbb. Felfelé folyton sűrűbb a levegő. A sűrűbb levegőrétegen megtörik a fénysugár és elgörbül lefelé.

Allok a síkságon. Messze előttem a szemhatár szélén egy akácfa. Fénysugár köti össze az akácfa a szememmel. A sugár megtörik. A törés a sugarat lefelé hajlítja. Ezért a fa képe lefelé fordul. A vetületben a fát nem egyenes állásában látom, hanem megfordítva. Fejjel lefelé.

Az alföldi délibáb legtöbbször víz képét mutatja. Áll az ember a síkon, vízszintes irányban nézve a mesebeli víz tükrét. Tárgyak tündökölnek a víz tükrén és kiemelkednek a vízből. Ami víznek látszik, az az égnek a tükröképe. Mintha fehéres árnyképek mozognának a kékes párázatban. A képek körvonalai nem élesek. Mennyei mozgókép ez. Mintha víz hullámanék előttem. A Biblia is úgy írja le a délibábot, mintha az víz volna, tó volna. Ézsaiás próféta könyvében olvassuk: „És tóvá lesz a délibáb és a szomszéd föld vizek forrásává“ (35 : 7).

A délibáb többféle. Van: 1. alföldi délibáb, 2. havasi délibáb, 3. vízi délibáb. Magyarországon mind a háromfajta délibábot megfigyelhetjük.

Az alföldi délibáb legjobban látható a Hortobágyon. De van Bugacon is, Szegeden is. A Kunságban is, hiszen Petőfi arról írja:

„Délibábos ég alatt kolompol
Kiskunságnak száz kövér gulyája...”

Van másfelé is, ahol széles a síkság. Láttunk délibábot a Bodrog tájékán és a Sajó mellékén is.

A havasi délibábot a Máramarosi havasok környékén csodálhatjuk meg, ha az időt eltaláljuk. Főként Szinevér községnél. Csodálatos természeti tünemény ez is, a csillogó havasok felett.

A vízi délibáb a Balaton víztükre felett látható néha, nyári időben. Olykor-olykor megjelenik a tó felett télen is. Ilyenkor a jég hatalmas síkja felett remeg. Hogy keletkezik a vízi délibáb? Az kell hozzá, hogy a víz melegebb legyen, mint a levegő. Télen a nap rásüt a jégre. A napsugártól a jég felett melegebb lesz a levegő. A ritkább és sűrűbb rétegek közt megtörik a fénysugár. Így a valóság képe helyett látszatos kép lebeg elénk.

A délibábot *fata morgánának* is nevezik. Fata morgana a délibáb olasz neve. Azt jelenti: Morgana tündér. Erről is van monda. Ennél a képet nem vízszintesen látjuk magunk előtt, hanem a fölött a tárgy fölött, aminek a délibáb a tükörképe. Ez a sarki tengereken fordul elő. Ott a levegő alsó rétege hideg. És nagyon sűrű. A levegő sűrűsége felfelé rohamosan csökken. A törésnél a fénysugár domborúra görbül. Ilyenkor a szem fordítva látja annak a hajónak a képét, amely a látóhatáron most közeledik.

A délibáb igazi hazája Egyiptom alsó része, Arábia, a Szahara-sivatag. Azon a vidéken egész mondaköre keletkezett. Mesék és mondák támadtak arról, ami a délibáb képében tükröződik. Olaszország déli részén, Szicilia partján is látható délibáb. A Messinai-szorosban néha városok és egyéb tájak tűnnek szemünkbe, a levegőben lebegve, folyton változó képekben.

A magyar írók közül Jókai foglalkozik többször a délibábbal. Leírja például, hogy a karám a Hortobágyon emeletes palota lesz, mikor a délibáb felkapja. Máskor meg hosszú város lebeg a szemünk előtt fehér házakból. Csakhogy azok a fehér foltok nem házak, hanem a Hortobágyon legelésző ökrök. Máskor a tinó a délibábban óriás mammutnak látszik. Elrebben a kép és más mutatkozik. Egy óriás tűnik fel. Valami apró malacot terel maga előtt. Ki más az óriás, mint a gulyásbojtár?! És mi más az apró jószág, mint az ökör?! Néha úgy látszik, hogy gályákból, hadihajókból áll előttünk egy egész flotta. A délibáb megint játékot űz velünk. Amiket ő gályáknak mutat, azok a valóságban nem egyebek, mint legelésző lovak. Néha azt a tréfát is elköveti a délibáb, hogy két ménest mutat egymás felett. Az igazi ménes és a délibáb lovai egymás feje felett legelnek.

Nagyon szép, ahogy Tompa írja le a délibábot. Versének a címe: *Csörsz árka*. Volt egy hatalmas úr, Rádnak hívták. Volt egy jó vitéz, Csörsznek hívták. Csörsz a győztes csata után nem kíván egyebet, mint a Rád úr leányát, akit Délibábnak hívnak. Az apa beleegyezik. Jól van, Csörsznek adja feleségül a lányát, egy fenntartással. Ha azon az úton, amelyen jött, vizen viszi haza Délibábot a Tisza partjára. Csörsz egész népe talpraáll. Törni kezdik a gyepet a Tiszánál, hogy majd elvezessék a vizet. Csörsz eközben meghal. A nép abbahagyja az árok készítését. Az

ásás szörnyű nyomai ma is láthatók az Alföldön. A lány búsulva néz a vőlegénye felé. A költő ezt írja róla:

„Nézzétek Délibábot...!
 Verőfényes napon
 Meg-megjelen remegve
 A sík határokön.
 Az Alföldnek vidékin
 Tűnő szárnyon lebeg,
 Csörsz nyughelyét keresve,
 És nem találva meg.
 S kesergvén most is, akit
 Hajdan könnyezve várt:
 Elönti könnyözönnel
 Körül a láthatárt.
 És újra látja álmát,
 Melyet rég álmodott,
 Mert megtelik viz-árral
 Csörsz árka is legott.“

Mi a délibáb? Ellentéte a valóságnak. Átvitt értelemben csalóka ábránd, fantazmagória. Aki ilyen álmokat kerget, arról írta Arany László *A délibábok hőse* című elbeszélő költeményét. Hübele Balázsról írta Arany János fia ezt a csipősen elmés versét. Az önkényuralom és a kiegyezés korának magyarjairól ad képet *A délibábok hőse*ben Arany László.

Milyen a délibáb — fényképen? Ma már ilyet is ismerünk. A debreceni Déri-múzeum igazgatója, Sőreghy János, fényképfelvételt készítettett a hortobágyi délibábról. A felvétel jól sikerült. Tejszerű fehérség borul a síkságra és mögötte fák. Elküldte Németalföldre. Így aztán a külföld is még jobban megismerheti a magyar pusztá különös bábjátékát.

Eső

Mi az eső? A magyar ember természetes észjárása szerint eső: ami esik. De esik a felhőből hó is. Pontosabb azért ez a meghatározás: Eső: a légköri csapadék cseppfolyós alakja.

A nap rásüt a hóra, a hó elolvad. Lesz belőle víz. A nap rásüt a vízre, a víz elpárolog. Lesz belőle felhő. A felhőből cseppek hullanak. Ha megfagnak, lesz belőlük jég, hó. Ha nem fagnak meg, lesz belőlük eső. Az eső többféle. Attól függ, hogy mennyire esik. Néha gyengébben hull a cseppje. Ilyenkor így mondjuk: szitál, szemel, csepereg. Van úgy, hogy ugyancsak nekiindul. Ilyenkor záporosó. Mondják, hogy szakad az eső. Mondják: zuhog, mintha dézsából öntenék. Így is mondják: ömlik, ahogy csak ömlhet. Mikor pedig hirtelen nagyon erősen, nagyon sok eső esik: az a felhőszakadás. Ez is veszedelmes. Már szinte csapás. Néha a záporral jég is esik. Vagy zápor nélkül pattog a jég. Ez már valóságos Isten csapása. Jégverés!

Az esőt egyébként áldásnak szánta a Teremtő. Az eső Isten áldása, ha nincs túl sok belőle. A magyar népdal is áldásnak tartja az esőt. Legjobban látszik ez a Kossuth-nótából:

*„Esik eső karikára
Kossuth Lajos kalapjára.
Valahány csepp esik rája,
Annyi áldás szálljon rája!”*

Tehát: ahány cseppje esik az esőnek, annyi cseppje az az áldásnak.

A Biblia többször szól az esőről. Először a teremtés könyvében olvastunk róla. Így szól az Írás: „Még semmiféle mezei fű sem hajtott ki, mert az Úr Isten még nem bocsátott vala esőt a földre“ (I. Móz. 2 : 5).

Esővel indul meg a földön az élet. Hóseás mondja, hogy az eső biztosítja a jó termést. „Eljő hozzánk, mint az eső, mint a kései eső, mely megáztatja a földet“ (6 : 3). A bibliai földön az esőnek megvolt a maga időszaka. Mikor nálunk őszi van és tél, akkor Palesztinában többnyire esik az eső. Novembertől ápriliséig néha több napon át zuhog a zápor. Kísérete villámlás, mennydörgés, vihar.

Mikor nálunk tavasz van és nyár, akkor a Biblia földjén alig van eső. Májustól októberig a Szentföldön legnagyobb ritkaság az eső. Ebben az évszakban a föld szinte megaszalodik. Megrepedezik a föld; ami zöld volt, elsápad, a föld eső után eped. Az eső pedig a nyári tüzes napok után többször csak októberben hull le. Erre következik a vetés ideje. Így lesz alkalmas a föld a jövőévi termés előkészítésére. Mint a betevő falatra, olyan szükség van tehát az esőre. Joél próféta könyvében így olvassuk: „Vigasztalódjatok az Urban, a ti Istenetekben, mert megadja néktek az esőt igazság szerint, és kései esőt hullat néktek az első hónapban“ (2 : 23).

Az eső a Biblia világában is az Isten áldását jelenti, mint a magyar nép gondolatvilágában. Ézsaiás így ír erről: „Vizet öntök a szomjúhozóra és folyóvizeket a szárazra, kiöntöm lelkemet a te magodra és áldásomat a te csemetéidre. És nevednek mint fű között és mint a fűzfák vizek folyásinál“ (44 : 3—4).

Az esőhöz hasonlítja a Szentírás a szép, szelíd, termékeny beszélgetést is. Így olvassuk: „Csepegjen tanításom, mint eső, hulljon, mint harmat, a beszédem, mint langyos zápor a gyenge fűre s mint permetezés a pázsitra!“ (V. Móz. 32 : 2.) A zoltáríró is többször szól arról, hogy Isten milyen hatalmas és az eső milyen áldott.

Mennyi eső esik? Amerre több a párolgás, arra több az eső is. A hegyvidéken mindig több eső járja. A hegyen a levegő felfelé árad. A ritkább levegő hidegebb. Ha hidegebb, lecsapódik, párája vízcseppé válik. Ezért van az, hogy ahol hegyek vannak, ott eső is több van. Európában az Atlanti-óceán felől jön az eső. A szél hozza. Jön a szelek szárnyán az a levegő, ami tele van párával. Ha a hegyekben a rendesnél is több az eső, megduzzadnak a patakok, megdagadnak a folyók. Jön az árvíz. Az Alföldön most azért sok az eső, mert sok az árvíz. Sok a párolgás. Egyik eső szüli a másikat. A régiek azt tartották, hogy a garabonciás diák hozza az esőt. Esőhordónak, esőcsinálónak tartották. Ma már tudni kell, hogy Isten az Ura az esőnek minden körülmények között.

Szivárvány

Mi a szivárvány? Légköri fénytűnemény.

Mi kell a szivárványhoz? Nap és eső. Szivárványt látunk akkor, ha előttünk felhő van. Abból esik az eső. A nap a hátunk mögül süt.

A szivárvány színes gyűrűkből áll. Olyan, mintha egy körnek volna az egyik köríve. Csakhogy hét ilyen körív látszik egymás felett. Ilyenkor tizennégy kör ívén káprázik a szemünk előtt tizennégyféle szín.

Milyen színei vannak a szivárványnak? Ibolya, sötétkék, világoskék, zöld, sárga, narancs, vörös.

Akik természettant tanultak, azok nemcsak azt tudják, hogy mi a szivárvány, hanem azt is tudják, hogy mi a *színkép*. Ha a nap sugarát üvegprizmán vagy egy pohár vízen vezetjük keresztül, akkor a sugara megtörik. A tört sugár pedig színes lesz. Ez a hétféle színre bontott sugár a színkép. Olyan ez, mint a szivárvány, csakhogy a színek fordítva következnek benne. Vagyis: vörös, narancs, sárga, zöld, világoskék, sötétkék, ibolya.

A nép azt tartja a szivárványról, hogy a folyóból, a tengerből szívja vizét. A nép tájszólásában a szivárványnak más neve is van. A palócok így nevezik: *bábabukra*. (Érdekes, hogy mind a délibáb, mind a szivárvány nevében benne van így a *báb* szó.)

A szivárványról a Biblia is megemlékezik. Olyan az, mint az Isten kegyelmének a jele. Az özönvíz után a Teremtő mondja Noénak: „Az én ívemet helyeztetem a felhőkbe, ez lesz a jele a szövetségnek közöttem és a föld között” (I. Móz. 9 : 13). Itt a szivárvány Isten megbékülésének a jele.

Máshol a szivárvány Isten dicsőségének a képe. Ezékielnél így olvassuk: „Mint a szivárvány, mely a felhőben szokott lenni esős időben, olyan vala a fényesség köröskörül. Ilyen vala az Úr dicsőségének formája” (1 : 28). A Jelenések könyvében Isten dicsőségét szintén szivárvány jelképezi. Így olvassuk: „És a királyi szék körül szivárvány vala...” (4 : 3).

A szivárvány néha a magyar ember számára is a mennyei biztatás jele. Milyen szépen foglalja szóba ezt Arany János. Az 1848 utáni szomorú időkben a költő a természetben lát vigasztalást:

„Érzem, enyhül fájdalmam, ha
Szél és hullám karja ringat.
Ott szabad a lég köröttem,
S néha-néha egy szivárvány
Mosolyog rám, megtörönten
Képzetelem óceánján.”

(Reményem.)

Arany írta a szabadságharc utáni években az *A gyermek és a szivárvány* című allegóriát is. Égi híd — gondolja a fiú. Fut utána. Szeretné elérni. Itt határozza meg a költő, hogy mi a szivárvány. Ezt mondja róla:

„Sirt az ég egyik szemével,	Egy sugár a nap szeméből...
A másikkal nevetett,	Büszke diadalmosoly,
Páros ívű szép szivárvány	Mely a sirva futó felhőn
Koszorúzta keletet.	Megtörik — de nincs seholl!”

Ezek a legszebb sorok a szivárványról, amit magyar költő írt.

Szemlélődésünkben előttünk van a délibáb, az eső, a szivárvány. Isten hatalmát látjuk mindegyikből. Lássuk ezekben a tünetekben Isten szeretetének a jelét. Isten szereti az embert s csak azt kívánja, hogy nagysága előtt leborulva, Néki adjon minden dicsőséget!

Hegyaljai Kiss Géza